

YAKINDAKİ UZAK VATAN: BALKANLAR

PROF. DR. RECAİ COŞKUN*

Balkanları tanıyan ve milliyet ve medeniyet kavramlarına vakıf bir akademisyen için Balkanların her yeri bir tarih, kültür ve medeniyet laboratuvarıdır. Duyguların ve fikirlerin öylesine karmaşık bir örgü ile iç içe geçtiği bu iklimde salt kuru bir akademik ifade Balkan gerçekliğini resmetmeye asla yetmez. Tam da bu sebeple bu çalışmada “bilimsellik” kaygısını öne çıkarmadan zafer ve hezimet kavramlarının bu denli sarmaş-dolaş olduğu bu yerlere dair kişisel gözlemlerden hareketle bir hikâyeleme yapmak uygun olacaktır. Bu hikâyelemenin bir ayağı geçmişe bir ayağı ise geleceğe uzanacaktır. An için ise söylenecek fazla bir şey yoktur. Zira Balkanlar hakkında günümüzde Türklerin çok büyük cümleler kurmaları imkânsızdır.

Tarihselliği ve ekonomik-siyasi insicamı ile Türkiye'nin Balkanlardaki varlığı o denli ters orantılıdır ki bir yıldan diğerine Türk varlığının bu bölgede ne denli hızlı bir şekilde aşındığını tespit için büyük araştırmalara ihtiyaç yoktur. Üsküp'teki Taşköprü üzerinde yapacağınız bir gezinti; Prizren Kalesinden şehre fırlatacağınız bir bakış; Ohri ve Manastır meydanlarında yapacağınız kısa bir yürüyüş aşınmanın ne denli hızlı olduğunu söyleyecektir. Bu yüzdendir ki artık Türkiyeli Türkler için Balkanlar burnumuzun dibindeki uzak vatan gibidir. Araya konan psikolojik mesafe

* Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Öğretim Üyesi.

Türkiyeli Türkler için Balkanlar burnumuzun dibindeki uzak vatan gibidir. Araya konan psikolojik mesafe her yıl büyüyor. Tarihi mirasın izleri siliniyor. Değişik sebeplerden dolayı Balkan Türklüğü göç ediyor ve Balkanlardaki ağırlığını kaybediyor.

her yıl büyüyor. Tarihi mirasın izleri siliniyor. Değişik sebeplerden dolayı Balkan Türklüğü göç ediyor ve Balkanlardaki ağırlığını kaybediyor. Türkiye'nin bu konuda millî bir çizgisi olmadığı için kritik birçok konuya dair tutarlı bir duruş asla inşa edemiyor. Oradaki Türk azınlığı nereye konumlandıracağını bilemiyor. Hangi ülkede hangi aktörlerle nasıl bir irtibat denklemi oluşturulması gerektiğini millî siyaset değil günübirlik akış belirliyor. Türkiye'nin bu yön belirsizliği ve kafa karışıklığı Balkanlardaki diğer oyuncuların işine geliyor. Zaman akıyor ve Balkanların Türklüğü erimeye, solmaya yüz tutuyor... Tablonun özeti de budur.

İşte tam da bu sebepten ötürü milliyet bilincine sahip her kişinin Balkanlar üzerinden çok ayrıntılı olarak düşünmesi gerekmektedir. Türkiye'nin kaderinin ve önündeki sorunların Balkanlar tecrübesi ışığında yorumlanması zafer-hezimet ikizliğini de anlamaya da yardımcı olacaktır.

Türkiye'de yaşayıp kökü Balkanlara dayanan milyonlarca kişinin kulağında az çok bir Rumeli anlatısı vardır. Onlar için Balkanlar adına bilinen ve artık giderek daha da belirsizleşse de birinci elden dinleyebilecekleri hikâyeleri olan topraklardı; geride bırakılmış vatan... Peki ya ailesinde Balkanlılık olmayanlar bu konuda Atatürk'ün Selanik'te doğması ve Manastır'da okuması dışında neler bilebilir? Türk tarihinin önemli bir kısmını oluşturan bu coğrafya birçokları için sanki "tarihin kapanmış bir sayfası gibidir." Öyle olmadığı gerçi Bulgaristan'da 1980'lerde, Bosna'da 1990'ların ilk yarısında, Kosova'da ise ikinci yarıda görüldü... Ama yine de oralarda yaşananlar sanki bizim dışımızda, uzaklardaki insanların hikâyesi gibiydi. Zira kabul etmek gerekir ki sebebi ne olursa olsun, özel bir ilgisi olanlar dışında Balkanlar ortalama Türk vatandaşları için fethi ve çekiliş faciası ile geçmişe gömülmüş bir coğrafyadan fazla bir anlam ifade etmemektedir. Balkanları görmeden, ataların izini sürmeden Balkanların anlamını kavrayabilmenin de pek imkânı yoktur esasen...

Haksızlık etmemek adına bize Balkan gerçeğine ilişkin ipuçları sunan az sayıda yazara da teşekkür etmek gerekir. Yahya Kemal'in doğduğu yer Üsküp'teki hatıraları, Emine Işınsoy'un romanları, Yavuz Bülent Bakiler'in Üsküp'ten Kosova'ya adlı kitabı ve belgeseli, A. Haluk Dursun'un "Nil'den Tunaya", Samiha Ayverdi'nin "Ah Tuna Vah Tuna" kitabı ve Aslan Bulut'un "Balkan Volkanı" ilk akla gelenler. Ayşe Kulin son yıllarda romanlarıyla Bosna'yı Türkiye'nin gündemine taşımayı becerdi. Yine Bosnalı yazar M. Selimoviç'in romanları az çok biliniyor. Elbette roman dendiğinde ve söz konusu Balkanlar ise: Andriç'in "Drina Köprüsü" ilk akla gelendir... Bunların dışında meraklısının arayıp bulacağı bilimsel kitaplar, hatıratlar ve romanlar da var elbette ama çok değildir. Cumhuriyet döneminde Balkanlar ile olan en güçlü irtibatımız herhalde Yugoslavya döneminde Struga'da düzenlenen şiir etkinlikleri ile sınırlı kalmıştır...

Öte yandan, Balkan gerçeğini Türklerin gözüyle dünya efkar-i umumisine aktaracak uluslararası eserler de oldukça yetersizdir. Oysa Yunanlılar, Bulgarlar, Sırp, Makedonlar, Hırvatlar bu konuda çok sayıda eser yazmakta ve olayları kendi bakış açılarıyla anlatmaktadırlar. Bu bizim hemen her alandaki ihmalkârlıkla örülmüş hikâyemizdir. Kırım ve Kafkas faciası, Anadolu'da yaşanan facialar da aynı şekilde sahipsizdir. Gerçi son yıllarda Üniversitelerde Balkan Araştırmaları ile ilgili birimler ve yayınlarda bir artış gözlenmektedir. Ancak bunlar henüz bir strateji inşa edebilecek olgunluğa ulaşmış değildir. Dahası bu kuruluşlar mesajlarını öncelikle Türkiye'ye sonra da Balkanlara ulaştırmayı hedeflemektedir. Bunlar önemlidir ancak esas olan Türkiye'nin bir Balkan perspektifi inşa etmesi ve bu perspektifi dünya efkar-i umumisine aktarabilmesidir. Ancak bu yolla Türkiye hâkim güçlerin Balkan tasavvurlarında bir değişken olmak yerine kendi Balkan perspektifini ortaya koyabilme gücünü elde edecektir.

Coğrafyanın Dili ve Jeopolitik Şaşkınlık

Balkanlar dendiğinde bir de (U)Rumeli eklenir sözlüğe... Oysa Balkanlar belki Rumeli'nin doğu kısmının adıdır... Rumeli dendiğinde Viyana'ya kadar uzanan bir coğrafya çıkar karşımıza. Lakin Balkanlar Bosna'da biter gibidir. Hırvatistan'ın Bosna'yı kuzey ve güneyden kuşatan hilalimsi kollarını dikkate almazsak bu ülke ile birlikte Balkanlar bitiyor, artık Orta Avrupa başlıyor demektir.

Esasen artık Orta Avrupa'da Türk izi bulmak özel uzmanlık gerektiren bir maharettir ve birkaç tarihi eser dışında geride çok şey kalmış değildir. Ama kuzeyde Tuna güneyde ise Adriyatik esas alındığında Bosna'dan Trakya'ya kadar

Balkanlar baştan başa Türk'tür... Kardeşlik ve düşmanlık ve hatta din kavramları bile Balkanlar söz konusu olduğunda Türklük üzerinden tanımlanır...

olan bölge Türkler tarafından fethedilmiş değil de inşa edilmiş gibidir... Savaşlar, depremler, ideolojik saldırganlıklar, tarihi hınçlar neler varsa hiç biri Balkanların Osmanlı-Türk oluşu gerçeğini yok etmeye muktedir olamamıştır. Balkanlar baştan başa Türk'tür... Kardeşlik ve düşmanlık ve hatta din kavramları bile Balkanlar söz konusu olduğunda Türklük üzerinden tanımlanır...

Eğer Balkanlar için jeopolitik bir Türk tasavvurundan söz edilecekse sınıksız sınırlanması gereken coğrafi adlandırma Balkanlar olsa gerektir. Son zamanlarda özellikle Yunanistan ve Slavik kavimler Balkan adlandırmasını unutturmaya,

bunun yerine "Güneydoğu Avrupa" adlandırmasının "siyaseten daha doğru" olacağını iddia etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda kurulan resmi yapılara Türkiye'de itiraz etmeden katılmakta hatta Cumhurbaşkanı Gül de konuşmasında bu adlandırmayı kullanabilmektedir. Sadece bu durum bile Türkiye'nin Balkanlara dair jeopolitik algı ve tasavvurlarının ne denli yavan olduğunu göstermeye yeterlidir. Çünkü Balkan adı yaşadıkça o bölgenin muhteşem Türk geçmişi de geleceğe taşınacak demektir. Bu geçmişi yok etmek sadece eserleri ve demografik yapısı tar-ü-mar etmekle değil, aynı zamanda bölgenin Türkçe adını da tarihe gömmekle mümkün olacak demektir...

Türkleri Balkan coğrafyasına yabancı kılmak için çok bilinçli girişimler olduğunu sadece Güneydoğu Avrupa adlandırmasından değil, AB'nin değişik uygulamalarından da tespit etmek mümkündür. Örneğin Kosovalı veya Makedonyalı Türklerin karayolunu kullanarak Yunanistan ve Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye geçmeleri neredeyse imkânsız hâle getirilmiştir. AB'ye girmeden önce Bulgaristan güzergâhını kullanarak Türkiye'ye her hafta onlarca otobüs gelebiliyordu. Bu görece ucuz ulaşım imkânı sayesinde bir yandan Türkiye ile küçük çaplı da olsa ticarete katkı sağlanıyor ama daha da önemlisi bu topraklarda yaşayan insanların Türkiye ile olan sosyal bağları da güçleniyordu. AB vize rejimi sayesinde bu imkân yüksek vize ücretleri ve uzun bürokratik işlemler sebebiyle ortadan kalktı. Dahası vize konusunda tuhaf bir durum oluştu. Yeşil pasaport sahibi bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Danimarka gibi hemen bütün Avrupa ülkelerine vizesiz girebilirken Bulgaristan ve Yunanistan bu pasaportlara da

vize uygulamaya devam etti. Son zamanlarda yaşanan ekonomik kriz sebebiyle Yunanistan vize rejimini görece kolaylaştırmaya başlasa da Türkiye ile Balkanlar arasında örülen bu duvar amacına çoktan ulaşmış gözükmektedir.

Balkanlarda “Dil” ve “Yazı” Yarası

Çok açık ifade edelim: Resmi bir dil olarak Türkçe Balkanlar’da sürekli olarak mevzi kaybetmektedir. Tito ve ondan sonra dağılma süreci Yugoslavya’sında Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Kosova gibi bölgelerde Türkçe anayasal güvence altındaki resmi dillerden bir tanesiydi. Yugoslavya dağıldıktan ve yeni siyasi yapı ve anayasalar ortaya çıktıktan sonra Türkçe sürekli olarak mevzi kaybetti. Bunun en belirgin örneğini Kosova’da görüyoruz. Türkiye bu ülkeye hem NATO müdahalesi çerçevesinde askeri destek hem de akabinde devletleşme sürecinde siyasi ve ekonomik yardımlarda bulunmasına rağmen Türkçe bu ülkede resmi dil olarak kabul edilmemiş; sadece belli oranda Türk nüfusuna sahip Prizren ve Mamuşa gibi yerlerde “yerel yönetimler”in inisiyatifinde bir dil olarak kabul edilmiştir. Her geçen yıl, tabelalarda, çarşı ve pazarlarda Türkçe ifadeler azalmaktadır. Türk nüfusu iş bulmakta çok dezavantajlı konumda olduğu için hızla Türkiye ve değişik Avrupa ülkelerine kaymakta; bunun sonucu olarak da hem merkezi hem de yerel yönetimlerdeki temsil gücünde aşınma olmaktadır. Daha önceleri şehirli dili olan Türkçe bu süreç sonrasında sokaklarda duyulabilirliğini de yıldıza kaybetmektedir.

İşin eğitim boyutu da benzeri bir seyir takip etmektedir. Türkçe eğitim veren okul ve sınıf sayıları her geçen yıl azalmaktadır. Kayıt sayıları Türk ailelerin dahi çocuklarını Türkçe eğitim veren okullara göndermemesi sebebiyle azalmakta; bu okullarda okumak dezavantajlı hâle gelmektedir. Bu süreç sonucunda bırakın Priştina’yı, Prizren’i, Mamuşa gibi her yönüyle ve her şeyiyle tipik bir İç Anadolu kasabasını andıran ve nüfusu büyük oranda Türk olan bir yerde bile Türkçe mahzun bir gölgede kalışı yaşamaktadır.

Türk olmanın özellikle kamu kesiminde ve bürokraside görev almayı neredeyse imkânsız hâle getirdiği bir yapılanmada insanlar sayım zamanlarında Türk kimliğinden vazgeçerek hâkim kimliğe kaymaktadırlar. Sözelimi Kosova’da üç kardeşten ikisi Türk biri ise Arnavut olabilmektedir. Bir Türk’ün Arnavut olabilmesi için sözelimi Süleyman olan soyadının Süleymani olması; Çelik olan soyadının Çeliku olması yeterlidir. Soyadına eklenen tek kelime bütün bir tarihi kimliği siyasi bir kimliğe aktararak değiştirebilmektedir.

Ayrılışlar hüzünlüdür her zaman. Balkanlardan Türkiye'ye dönerken kendinizden bir parçayı bırakırsınız ardından, içiniz dışınız paramparçadır hem de... Türkiye'nin âlimleri Balkanların cahilleridir...

Bu Türk kimliğinden göçüşü sadece o insanların kişisel tutumlarına mal etmek doğru değildir. Burada ülke olarak Balkanlara dair tasavvurlarımızın ne denli sığ, tahayyüllerimizin de ne denli yokluğa yakın derecede olduğu görülmektedir. "Bölgesel güç Türkiye" kuru bir böbürlenmekten öteye geçebilecek ince siyasi örgü ve hamleleri üretmek yerine hâkim güçlerin kendisine biçtikleri "fedakârlıkta en önde, masada en geride" rolünden sıyrılmayı aklına bile getirememektedir. Türk siyaseti hem Balkanlar'da hem de Türk ve İslam coğrafyasının tamamında birkaç basmakalıp cümleye mahkûm edilmiştir.

Bir Türk akademisyen olarak Balkanları dolaşmanın en zorlu yanlarından bir tanesi de yazı meselesidir. Türkiye'de bunu pek fazla

fark edemezsiniz. Nihayetinde gittiğiniz her tarihi eserde Türkçe açıklamalar bulabilirsiniz. Ama Balkanlar'da bir Osmanlı eserinin karşısında kendinizi kara cahil hissedersiniz. Basit bir kitabeyi, Cami, çeşme duvarına kazınmış bir yazıyı, bir mezar taşının kime ait olduğunu okuyacak kadar Osmanlıcaınız yoktur. Türkiye'deki unvanınız ne olursa olsun bu durumda kendinizi okuma-yazması olmayan bir cahil hissedersiniz. Eğer ekibinizin içerisinde Osmanlıcası olan birisi var ise bu durumda onun size aktardığı bilgiler ile yetinirsiniz. Garip bir durumdur bu. Torunlar, dedelerinin yazdıklarını okuma donanımından yoksun olarak kalakalırlar o tarihi eserin karşısında. İki yabancı gibi hem de... Sonra eserin Bursa'da, Edirne'de İstanbul'daki kız kardeşleri düşer hatıranıza. Kimin ne zaman nasıl yaptırdığını bilemezseniz de, kitabeyi okuyamazsanız da eser sizi sıcak bir gülümsemeyle kucaklar. Sıcak, yorgun, kırık dökük bir gülümsemedir bu çoğunlukla. Ayrılışlar hüzünlüdür her zaman. Balkanlardan Türkiye'ye dönerken kendinizden bir parçayı bırakırsınız ardından, içiniz dışınız paramparçadır hem de... Türkiye'nin âlimleri Balkanların cahilleridir...

Osmanlı Öldü Mü?

Batı medeniyeti tarihini çalışanların üzerinde çokça durdukları bir soru vardır: Roma öldü mü? Aynı şeyi özellikle de Balkanlar söz konusu olduğunda Osmanlı

için sormak gerekir: Osmanlı öldü mü? Bu aklınıza Ortadoğu'ya yeni bir şekil vermek adına Türkiye'de "neo-con Osmanlıcılığı" canlandırmaya çalışan o emperyal kurgunun tasarladığı bir Osmanlıcılığı zinhar getirmesin. Zira Büyük Ortadoğu Projesini neo-Osmanlıcılık üzerinden yürütenler de en az bizim kadar bilirler ki Osmanlı bir Ortadoğu Devleti değildi, o bir Balkan devleti idi önce, sonra Anadolu ve nihayet Ortadoğu...

Anadolu'dan muhteşem bir Türk Devleti doğdu, Türkiye Cumhuriyeti... Ortadoğu birkaç istisna Türk kimliğini çabucak yok etti. Osmanlı'dan çok daha önce Selçuklunun at koşturduğu Irak, Suriye, Filistin ve hatta kısmen Mısır sanki hiç Türk olmamışlar gibi derin bir inkâra yöneldiler. Irak dışındaki Ortadoğu'da Türk-Türkmen adı varla yok arası duyulur birçok yerde... Akdeniz'in güneyi ise 400 yıllık Türk kimliğini kolayca terk edip bir tek Türkçe söz etmezken 100 yıllık Fransız istilasından hediye Fransızca'yı konuşur. Buralarda Türklük çok derinlerde ve eski zamanlarda kalmışçasına sadece "el-Türki" soyadlarında görünür ancak... Denilebilir ki Osmanlı Balkanlar'da bir medeniyet, Anadolu'da bir devlet, Ortadoğu'da ise daha çok Hilafet idi... İstanbul'da ise ger üçü...

Balkanlar'da Osmanlı her şeyden önce bir medeniyettir. Onlarca dil, din, mezhep; iç içe geçmiş etnik kimlikler; tarihten günümüze uzanan onlarca sosyolojik-kültürel katman üzerinde Osmanlı'nın inşa ettiği yönetim ve yaşayış biçimi sadece kendi tebaasının değil; en yaman düşmanlarının da ister istemez etkisi altına girdiği bir dünya ve bir yaşayış biçiminin adıdır. Bu Osmanlı Türk medeniyetidir. Öyle bir medeniyettir ki Türk zihin dünyasının bugüne kadar ulaştığı en uç noktadır. Bu nedenle Balkanlar söz konusu olduğunda "Osmanlı öldü mü?" diye sormak haklı ve anlamlı bir sorudur.

Özellikle Balkanlar'da yaşayan Türkler için bir kimlik söz konusu olduğunda Osmanlılık hala sığınılan bir siyasi kimliktir. Çünkü 100 yıldır yaşadıkları her ne varsa hepsi bir zamanlar Osmanlı Türkü oluşları nedeniyledir. Arnavutlar, Boşnaklar, Türkiye Türkleri, Bulgarlar, Romenler herkes bir siyasi kimlik bulmuş ve

Bu Osmanlı Türk medeniyetidir. Öyle bir medeniyettir ki Türk zihin dünyasının bugüne kadar ulaştığı en uç noktadır. Bu nedenle Balkanlar söz konusu olduğunda "Osmanlı öldü mü?" diye sormak haklı ve anlamlı bir sorudur.

Osmanlılığı artlarına bırakmışlardır. Geriye Balkan Türkleri kalmıştır. Bölük pörçük birçok ülkeye dağılmış olarak hem de. Her gün bir sebeple Osmanlılıkları yüzlerine vurulmuş, mağdur edilmiş, dışlanmış Türkler... Bu Türkler için Osmanlı Devleti çökmüştür ama Osmanlı kimliği hâlâ yaşamaktadır. Son yıllardaki gelişmeler, göçler, savaşlar, inkârlar, ihmaller, bu kimliği aşındırmıştır, Osmanlıyı Balkanlar'da can çekişir hale getirmiştir...

Osmanlı'nın can çekişir hâldeki resminin cismanileşmiş hâli Mostar Köprüsü'nün 9 Kasım 1993 yılında Hırvat tanklarının ateşiyle ikiye bölünmesiydi... IvoAndriç'in Drina Köprüsü hikâyesinde Avusturya Ordusu'nun geri çekilişi esnasında dinamitle ikiye ayırdığı köprü hikâyesi yaklaşık 100 yıl sonra hem de dünyanın gözü önünde Mostar'da tekerrür etmiştir. Köprü önce Sırp tarafından yaralanmış, ardından Hırvatlar tarafından Neretva nehrinin sularına gömülmüştür. O resim Balkanlardaki Osmanlı'nın hala paramparça da olsa yaşadığının ve kimliklerin oluşmasında temel belirleyici olduğunun da resmidir aynı zamanda. Mostar Köprüsü'nün Türkiye Cumhuriyeti tarafından restore edilmesi ise Türk devlet geleneğinin ne denli güçlü ve birbirine bağlı halkalardan oluştuğunun göstergesidir.

Mesele Coğrafi Değil, Psikolojik Mesafe

Zaman ve günlük siyaset insanların hafızasına öylesine duvarlar örmektedir ki burnunuzun dibinde olan ve yüzlerce yıl ayak izlerinize tanıklık etmiş topraklar birden çağlar öncesinde ve Kaf dağlarının arkasında kalmışçasına uzaklaşırlar sizden. Aranızda artık aşılmaz bir psikolojik mesafe vardır. Oysa geçek böyle değildir elbet. İstanbul'da yaşayan ortalama bir Türk için eğer nerede olduğundan haberi varsa, Üsküp, uzak diyarlarda bir şehrin adıdır. Okumuşsa Yahya Kemal şiirlerini muhtemelen "Üsküp ki Yıldırım Han diyarıdır" diye bir dize de çınlayacaktır kulağında. Ama bundan ötesi ve dahası yoktur. Selanik en fazla bilinen yerlerdendir. M. Kemal Atatürk burada doğmuştur zira...

Kimler farkındadır bilmem... İstanbul'dan Üsküp'e doğru yollanan bir araç, İstanbul'dan Adana'ya giden araçtan daha önce varacaktır hedefine. İstanbul'dan Saraybosna'ya giden bir otomobil, Erzurum'a gidenden çok daha önce ulaşacaktır menziline. İstanbul Selanik arasın İstanbul-Ankara arasından biraz daha uzundur sadece... Hâl bu iken Balkanlar bizim gözümüzde niçin bu denli uzak memleketlerdir? Daha 100 yıl önce birçoğu ile aynı vatandaşlığı paylaştığımız bu ülkelerin halkları bugün birbirlerine neden bu denli uzak? Balkanlarda var olmanın

basit bir kuralı vardır oysa: var olduğunun farkına varmak ve vardırmak. İş dünyası, eğitim, turizm ve hayatın her alanında Türkiye Balkanlarda olmalı Balkanlar da Türkiye’de... Formül bu kadar basittir. Görülecektir ki AB kapılarında en gerilerde bırakılan Türkiye Balkanlar söz konusu olduğunda kendisinden çok şey beklenen büyük bir ülkedir. Türkiye sadece kendi büyüklüğünün farkına varmak için bile Balkanlarda olsa yeridir.

Bir gün psikolojik engelleri yıkıp ta yolunu Manastır’a, Ohri’ye, Üsküp’e, Prizren’e Bosna’ya, Sancak’a düşürenler karşılarında mutlaka Bursa’dan, İstanbul’dan, Edirne’den birer parça bulacaklardır. Sokaklar, mahalleler, camiler, çeşmeler, mezarlar o kadar tanıdık ki sanki yıllardır yaşadığın mahallende dolaşiyor gibisindir. O dar sokak aralarında asla yolunu kaybetme duygusu yaşamazsınız. Bir köşede karşılaştığınız terzi, halıcı, çeyizci, bakırcı sanki her gün selam verdiğiniz tanıdıklarınız gibidir.

Türkiye’nin çevresine dair bir öngörüsü, bir stratejisi olduğu çok tartışma götürür. Normal akıl Türkiye’nin çevre ülke ve topluluklarla etkileşimini kolaylaştırmak için çaba harcamasını söyler. Oysa tam tersi olmaktadır. Mesela Paris, Londra, Cenevre gibi merkezlere görece ucuza uçan Türk Hava Yolları konu Balkanlar ve Türk Dünyası olduğunda aşırı fiyatlarla uçmaktadır. Bu anlaşılır bir durum değildir. Son zamanlarda bu ülkelere uçan özel şirketlerin sayısındaki artışla birlikte THY da fiyatlarını istemeyerek de olsa indirmek zorunda kalmıştır ama hâlâ ortalamanın çok üzerinde fiyata uçmaktadır. Bir gün bunun sebebi ile ilgili bir izahat yapılacaktır elbette... Türkiye’nin atması gereken basit adımlar vardır oysa... Kendini merkeze koyarak civar ülkelerle etkileşimini kolaylaştıracak her adımı atmak. Gidiş gelişler kolaylaştırılmalı. Eğitim, sağlık, turizm, finansman, ulaşım altyapıları entegre hâle getirilmeli. Türkiye’de yaşayan Balkan kökenlilerin mutlaka kökenleriyle buluşmalarına, dedelerinin topraklarına ayak basmalarına ön ayak olunacak sivil inisiyatifler özendirilmeli.

Balkan Türk Aydınlarının Halleri...

Türkiye bilerek bilmeyerek birçok kötülük yaptı Balkan Türklerine. En büyük kötülüğü burasıyla ilgili hiçbir tasavvur, öngörü, analize dayanmayan gününbirlik siyaset uygulamaları ile yaptı. Her giden yönetici oralardaki kardeşlikten ve muhteşem tarihten söz edip geri döndü. Ardında kalan Türkler küçük! sorunlarla boğuşmaya devam etti. Mesela Kosova’da Türkçe eğitim veren okulların doğru düzgün Türkçe eğitim setleri dahi olmadı. Türk Devleti bu ihtiyacı bile gidermek

Türklerin bulunduğu ülkelerin siyasi, edebi, ekonomik, sanat ve bilim hayatlarına katkıları giderek zayıflamaktadır. Bu da onların uluslararası camialarda fark edilebilir olmalarının önündeki bir diğer engel hâline gelmektedir.

için kılını kıpırdatmadı. Devlet büyüklerimiz büyük laflar ederken Türk gençleri “Türk kimlikleri” ile kamu kurumlarında iş bulamaz haldedirler. Hangi eğitimi alırsa alsınlar kimliklerinde Türk yazdığı için ayrıma tabi tutuluyorlardı. Büyük laf eden Devlet Büyüklerimiz Balkanlar’da kendilerine Türk olanlardan başka herkesi muhatap görürken, Türkler arasından da özellikle komünist dönemin “politbüro” mantığı ile sadece birkaç isme çalışan bir yapıyı sürdürmeyi uygun gördü. Bu politbüro geleneğinden kalma yapı ağzı laf yapan, Türkiye’den elde ettikleri imkânları dar bir çevreye aktaran, her tarafa kırmızı boncuk dağıtırken esasen sadece kendini düşünen bir tavırla hemen her hükümet döneminde kendi menfaatlerini korumayı becerdi. Balkan ülkelerinde özellikle Kosova ve Makedonya’da kendi siyasi partileri olan Türk toplulukları ile bu konuda bir görüşme yapılsa daha ne tür ilişkilerin döndüğünü hemen

çözmek mümkündür. Bulgaristan için durum biraz daha farklıdır belki. Yunanistan Türk toplumu rahmetli Sadık Ahmet’ten sonra örgütlenme ve hak arama kıvamını kaybetmiş görünüyor.

Türkiye’nin Balkan Türklüğüne taşıdığı bir diğer hastalık ta kendi iç siyasi ve toplumsal çekişmelerini bu topluluklara bulaştırmasıdır. Balkanlarda Türk toplulukları yukarıda değinilen sebeplere bağlı olarak sürekli küçülmektedir. Hâl böyle iken Türkiye’nin siyasi parçalanmışlığı ve cemaat yapılarının çeşitliliği aynen bu küçük topluluklara da yansıtılmaktadır. Bu durumda birlik hâlinde hareket ettiklerinde çok daha güçlü bir temsile sahip olacak Türkler parçalanarak birbirlerine düşman kesilmekte ve siyasi temsil güçlerini kaybetmektedirler. Çok kültürlülüğün var olduğunu şekli olarak göstermek isteyen hükümetler de Türk topluluklarını temsil etmekten uzak isimleri Türklerin temsilcisi olarak bünyelerine almakta ve küçük sus payları ile pasifize etmektedirler. Türkiye’nin bu gibi noktalarda Balkan ülkelerinin merkezi yönetimleri ile yapıcı ilişkiler kurması elbette anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bunun bedeli asla oradaki Türk topluluklarını görmezden gelmek, kaderlerine terk etmek olmamalıdır.

Burada ne yazık ki Türk topluluklarını bir çatı altında toplayabilecek donanıma sahip güçlü yerel aktörler de son zamanlarda ortaya çıkmamaktadır. Türklerin buldukları ülkelerin siyasi, edebi, ekonomik, sanat ve bilim hayatlarına katkıları giderek zayıflamaktadır. Bu da onların uluslararası camialarda fark edilebilir olmalarının önündeki bir diğer engel hâline gelmektedir.

Bir yandan hâkim siyasi akıma eklenerek kendi toplumunun taleplerini dahi dile geçirmekten kaçınan siyasetçiler; diğer yandan giderek bölünen ve kendi kendileriyle mücadele ederek enerjisini tüketen toplumsal yapı ve nihayetinde giderek kıvamını kaybeden entelektüel birikim Türk topluluklarının gelecekte buldukları ülkelerdeki geleceklerine ilişkin iyimser yorumlar yapmamızı engelleyen önemli etmenlerdir.

Bütün bunlara ilave olarak her geçen yıl şiddetini artıran Türkiye ve diğer Avrupa ülkelerine doğru göçler daha büyük bir felakete de işaret etmektedir. Türkiye acaba özellikle Kosova ve Makedonya gibi nüfusu az olan bu ülkelere bir “tersine göç” seçeneği inşa edebilir mi? Bu da üzerinde durulması gereken bir başka noktadır. Aksi hâlde önümüzdeki 10 yılda büyük göçler ve asimilasyon uygulamaları sonucunda bu ülkelerdeki Türk varlığı bugün olduğundan çok daha düşük bir düzeyde olacaktır.

Son Söz Değil, Ama...

Balkan Türklüğü söz konusu olduğunda doğal olarak Osmanlı bütün tartışmaların merkezine oturmaktadır. Lakin Türk Milliyetçileri için Türk tarihi bir bütündür ve her bir halkası bir öncekinin yeniden kozalanmasından başka bir şey değildir. Cumhuriyetimiz Osmanlı modernleşmesinin yeniden mayalanmış halidir. Her modernleşme girişimi doğası gereği bazı anormaliteler üretir. Ayrıca tarih her millete farklı zamanlarda farklı gerçeklikler bahşeder. Osmanlı kendi zamanını yaşadı. Balkanlarda hâlâ o zamanın uzatmalarını oynuyor gibidir. Ancak

Türkiye Cumhuriyeti'nden yeni bir Osmanlı çıkarma heves ve beklentileri anakronik girişimlerdir. Tarihin akışına terstir. Türklüğün bugünkü gerçekliğine de terstir. Nasıl ki Osmanlı kendini bir “Yeni Selçuklu” olarak tanımlamadı, Türkiye Cumhuriyeti'nden de bir “yeni Osmanlı” çıkmaz.

geri dönüşü yoktur bu gidişin. Türkiye Cumhuriyeti'nden yeni bir Osmanlı çıkarma heves ve beklentileri anakronik girişimlerdir. Tarihin akışına terstir. Türklüğün bugünkü gerçekliğine de terstir. Nasıl ki Osmanlı kendini bir "Yeni Selçuklu" olarak tanımlamadı, Türkiye Cumhuriyeti'nden de bir "yeni Osmanlı" çıkmaz.

Bu durumda milliyetçi bir bakışla Balkanlar bizim siyasi değil ama medeniyet sınırlarımızın başladığı yer olarak tasavvur edilmelidir. Saraybosna İstanbul'un küçük kız kardeşidir. Bu gerçekliği kabul edemeyen bir anlayış Türkiye Cumhuriyetini layıkıyla yönetemez. Neo-Osmanlılık bugün bir Türk projesi değildir. Türkleri kendi stratejilerine figüran yapmak isteyenlerin zaman zaman ağzımıza bal çalma babından dile getirdikleri bir efsundur. Türkler bu efsunun değil, kendi Kızılelmaların peşinden koşarlar.

Türk tarihinin bugün ulaştığı noktayı iyi anlayabilmek için Başbakanlığa bağlı olarak kurulan "Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı"nın adına bakmak yeterlidir. Bu aslında Türk Milliyetçilerinin tarihi okuma becerilerinin cismanileşmesidir. 1940'larda idamla yargılanan bir düşünce 1990'larda haklılığını ve ferasetini ispatlamış; giderek devletin resmi politikası hâline dönüşmüştür. Lakin Balkanların milliyetçi bir perspektiften derin tefekkürlere konu edilmediği de bir diğer gerçekliktir. Bu yüzden milliyetçilerin tarih okuma becerilerini Balkanlar için de harekete geçirmeleri acil bir gerekliliktir.

Bunun için adımlarımız Bosna'yı da aşarak Macar Ovalarına kadar iz düşürmeli. Oradan da artık 21. Yüzyılın bir gerçekliğine dönüşmüş olan Batı Avrupa Türklüğü ile buluşmalı. İşadamları, akademisyenler, vakıflar herkes bir Türk olarak bu topraklarda yeniden varoluşun işbirliği tohumlarını ekmek için elinden gelenden fazlasını yapmak zorundadır.

Gül Babadan Aslan Babaya selam götürsek yeridir ve de tam zamanı!